

Andrejs Pumpurs un Varoņa loma

Par Andreju Pumpuru un viņa Lāčplēsi es sāku interesēties tad, kad vēl nebiju iepazinies ar K.G. Junga skolnieka Ēriha Neumana darbiem, kurš Varoņa lomu uzskata par vienu no personības attīstību noteicošiem posmiem. Līdz tam *es domāju*, ka Varonis – tā ir loma tikai disfunkcionālā vai atkarīgā ģimenē un tādēļ man šķita, ka Pumpuram ir jābūt kaut kā saistītam ar atkarības fenomenu. Un ka tas, ka viņš, - iespējams, slimīgi atkarīgs cilvēks, uzraksta tautas eposu, kaut ko varētu liecināt par pašu tautu.

Teikšu uzreiz - šī mana interese sākotnējo hipotēzi par slimīgu vai patoloģisku atkarību neapstiprināja. Taču par normālu atkarību kā attīstības pretstatu mēs dzejnieka, gluži kā jebkura cita cilvēka dzīvē es gribētu gan runāt. Tātad par Andreju Pumpuru kā normāli atkarīgo sevis paša un savas tautas Varoni – Lāčplēsi. Un par šo Varoni kā attīstības etapu dzejnieka paša, tautas un jebkura cilvēka dzīvē.

Ja neskaita Andreja Pumpura daiļradi, galvenos iespaidus par viņu var gūt Jāņa Kalniņa un Jāzepa Rudzīša grāmatās. Tas viss ļāva man sākt izjust Andreju Pumpuru līdzīgi kā es izjūtu savus psihoterapeita prakses klientus. Novērtēt viņu saskaņā ar tām mērauklām, kurus es piemēroju savā darbā, uzdot tos pašus jautājumus, kurus es uzdošu strādājot savu ārsta darbu.

Tādēļ es varēju palūkoties uz Pumpuru, viņa dzīvi un daiļradi no, iespējams, atšķirīga skatu punkta, kā tas ir darīts līdz šim. Šis skatu punkts prezumē, ka viss, ko cilvēks dara savā dzīvē, ir apzināta vai neapzināta viņa vajadzību apmierināšana. Arī literārā daiļrade nav izņēmums. Drīzāk gan otrādi – tieši literatūra ir tā aka, no kuras mēs smeļamies informāciju par rakstnieka paša un viņa lasītāju personības dzīļu norisēm. Un literatūras radīšana ir rakstnieka iedziļināšanās savu dvēseles visnomaļāko kaktiņu kārtībā.

Varētu likties, ka šāda pieeja padara Pumpuru par slimnieku, mēģina vilkt robežas starp normu un nenormu viņa jūtu un darbības izpausmēs. Es gribētu, lai būtu otrādi – es neinteresējos par „slimīgo” vispār – jo slimīgais man ir „veselīgā” sastāvdaļa. Un – man nav slimnieki vai pacienti, bet gan – klienti. Man šķiet svarīgas cieņpilnas horizontāles.

Bet nu – ķersimies pie stāstiem par Andreju Pumpuru.

Par Pumpura vīrieškārtas senču zaudējumu

Kā tas redzams no dzimtaskoka, kuru esmu izveidojis, balstoties uz V. Villerušas savākto materiālu, dzejnieka senči ir izsekojami četras paaudzes pirms viņa. Andreja Pumpura senči nāk no Lieljumpravas Leimaņiem, kuros mitusi gan dzejnieka vecvecvecmāmiņa Bārbale, gan vectēvs Jānis – turīgs māju saimnieks.

Jānis mirst 1824. gadā pašos spēka gados – 48 gadu vecumā. Šis fakts, tāpat arī tas, ka vecākais dēls Andrievs, kurš pārņem saimniecību, desmit gadus vēlāk izput un kļūst par kalpu Lielvārdē, turklāt vēl laiks, kurā noris šie notikumi – tūlīt pēc dzimtbūšanas atcelšanas Kurzemē un Vidzemē, ļauj mums izvirzīt svarīgas hipotēzes.

Varētu jau teikt – „nu, jā – tādi laiki bija – tā sauktā „putna brīvība”. Zemniekus atbrīvoja ne tikai no dzimtbūšanas, bet arī no zemes, ja viņi nespēja to izpirkt.” Vai arī ja negribēja, ja uzskatīja to par savējo. Vai arī – ja neprata saimniekot. Vai – nesaprata jaunā – kapitālisma laikmeta laukos, likumus. Jo ne jau visi izputēja. Piemēram, Elzas Rozenbergas – dzejnieces Aspazijas - mātestēvs Dāvis Freimanis, kļuva bagāts tieši šajā laikā.

Ko vīrietim nozīmē zaudēt mājas, zemi, kaimiņus, visu dzīves vidi, kurā viņa ģimene ir dzīvojusi vismaz trīs paaudzes? Zaudēt vectēva un tēva sviedriem piesūkušās ēku stenderes un mātes un vecmāmiņas dziesmās pieskandinātās bērzu birztaļas?

Protams, tā ir katastrofa, dzīves gals, šoks, kastrācija. Vīrietim bija jāspēj aizstāvēt savu māju, savu pavardu, savas ģimenes intereses! Un ja viņš to nespēja, tad katram ir tiesības teikt – „tu neesi nekāds vīrietis!”. Ģenerālis Bolšteins, krieviem ienākot Latvijā vairāk nekā 100 gadus pēc aprakstāmajiem notikumiem, savā darba kabinetā iešāva sev lodi galvā. Langmaņu Jānim nebija revolvera un mēs nezinām, kāds ir viņa nāves cēlonis, varbūt tā bija kāda slimība. Bet tas, ka nāvei vajag iemeslu, nemaina apstākļus, kuros šī nāve iestājas. Un var jau būt, ka mājas zaudēja nevis Jānis, bet gan viņa dēls Andrievs – galu galā – viņam bija vismaz desmit gadi laika pēc tēva nāves. Taču mūsu izpētes mērķiem tas nav tik svarīgi, kurš bija zaudētājs – Andreja tēva tēvs vai tēva brālis. Tie abi bija viņa vīrieškārtas senči, ar kuriem viņš nevarēja vīrišķīgi lepoties. Tieši otrādi – viņu dēļ Andreja tēvam Indriķim, kuram 1824. gadā bija tikai 13 gadu, nācās pamest tēva mājas vēl pirms brāļa Andrieva.

Un tā Indriķis – vīrišķīgas neveiksmes upuris – kā jau tas dzīvē likumsakarīgi notiek, nonāk sievišķīgi dziedējošā vidē – uz Jauntūrumniekiem - slavenas dziednieces un folkloras zinātnieces Edes Plūmes bagātā vīra saimniecībā.

Par Pumpura tēva un tēvoča dvēseles dziedniecēm un dziedināšanu

Ede Plūme nodzīvoja garu mūžu un tika saukta par Mīlo māti. Viņa līdz pat savai nāvei bija gan fiziski, gan, jo sevišķi - garīgi saistīta ar Pumpuru ģimeni. Un priekš Andreja viņa noteikti bija Ede I, jo mātes māte – Ede II – mira 1839 gadā - divus gadus pirms mazdēla nākšanas pasaulē. Māte Līze – Edes I brāļa meita kļūs par Līzi I. Sievietes ar šiem vārdiem – Ede un Līze - dzejnieka dzīvē vēl tiks satiktas.

Tātad Indriķis apprec Mīlās mātes – raganiski sievišķīgās - mātišķās dziednieces – radinieci. Līze Zemule arī tiek raksturota kā grāmatniece un kā dziedniece, bet, šķiet, nav bijusi tik spilgta „zvaigzne” kā Ede I. Vai tas ir nejauši puisim, kurš vēl agrīnajos pusaudža gados zaudējis abus vecākus?

Dziedināšana, kura nepieciešama Indriķim, prasīs visu viņa mūžu. Šķiet, viņš nes sevī savu vīrieškārtas senču traumu. Pēc kāzām viņš dzīvo pie sievastēva, tad īsu laiku rentē Ķeirānu meža mājiņu, kurā dzimst arī Andrejs, bet 1842. gadā aiziet uz Dīriķiem pie Daugavas, kur pēc šo māju saimnieka nāves kļūst par saimnieku. Bet – atkal ne uz ilgu laiku, jo kā vēlāk izteicās Andrejs Pumpurs – „... gribēja atkal uzņemt vecu vīndedža amatu”. Bet arī – neražas gados viņš aizņēmas labību no kroņa un no pagasta, kuru pēc tam nespēja atdot, kādēļ ir spiests vai arī „gribēja” dzīvot „uz savu roku” pie svaiņa Kraukās – mātišķi „gaišajās” (mātišķība ir ar zemi, nevis ar gaišajām debesīm saistīta) Zemuļu mājās, kur pēc vīra nāves ilgus gadus nodzīvo arī Ede Plūme.

Tātad dzejnieka tēvs Indriķis ir bijis profesionāls spirta brūveris vai vīndeģis, kas skan glaunāk un ne tik aizdomīgi. Lai gan - kam ir nepieciešamība izvēlēties nodarbošanos, kur darba pienākumos ietilpst spirta nogaršošana dienu dienā? Protams, tā atkal ir šodien ar neapgāžamiem faktiem neapstiprināma hipotēze, ka „zaudētājam” Indriķim ir bijusi nepieciešama pašārstēšanās ar alkoholu, jo mātišķi dziednieciskā Zemuļu ģimenes vides ietekme nav bijusi pietiekoša. Šai hipotēzei par labu runā vairāki netieši fakti, tomēr pirms mēs pārejam pie tiem, neaizmirsīsim jaunāko Andreja tēvabrāli Jāni, kuram bija tikai 10 gadi, kad viņš palika bārenis. Viņš 21 gada vecumā apprecēja 20 gadus vecāku „Lāčplēšu” mājas saimnieci Grietu Zemturi.

Tātad atkal – vīrišķīga zaudējuma seku dziedināšana pie sievas, kas gadu un arī sociālā stāvokļa ziņā ir bijusi kā māte. Lāčplēši – šis vārds ir ierakstīts vēsturē. Lāčplēšos Andrejs kopā vecāku ģimeni pavadīja 1857. gadu. Jānis – 31 gadu – līdz pat savai nāvei.

Par varoņa dzimšanu

Ar to, kas jau pateikts, uvertīra Andreja Pumpura dzimšanai vēl nebeidzas. Andreja vecāki precas 1838. gadā un viņš ir otrais bērns ģimenē. Pirmais mirst.

Šeit man gribētos likt daudzus daudzpunktus. Runājot par bērnu mirstību daudzus iepriekšējos vēsturiskajos periodos (to jau es uzsvēru Raiņa sakarā), man ir nācies saskarties ar viedokli, ka „tad jau nu gan cilvēki savu bērnu nāvi nav īpaši nekā pārdzīvojuši”, jo tas taču ir bijis kā kaut kas pats par sevi saprotams. Daudzi bērni dzima nedzīvi, mira pirmajā dzīves gadā vai nesasniedzot triju gadu vecumu. Un cilvēkiem būtu jābūt bijušiem pieradušiem pie šādiem faktiem un jāuztver tie kā kaut kas līdzīgs kaķēnu noslīcināšanai vai jēriņu saplosīšanai.

Manuprāt, šie salīdzinājumi ir veids, kā cilvēki cenšas anestezēt zaudējuma sāpes. Es nevaru noticēt, ka cilvēks, stāvot pie sava bērna zārka, spētu to uztvert līdzīgi sabrauktam kaķim uz lielceļa. Un arī mana klīniskā pieredze liecina par to, ka tā nenotiek. Bērnu zaudējums vienmēr ir grandioza trauma. Un jaunajai Pumpuru ģimenei tā arī tāda bija. Pat tad, ja viņi to neapzinājās. Pat tad, ja jaunais tēvs, īpaši centīgi pildot vīndeģa darba pienākumus, īpaši neko no tā nejuta. Var jau būt, ka viņš arī negribēja just, kā jau daudzi vīrieši. Jo vīrišķība ir kaut kas ar prātu, ar apziņu saistīts. Jūtas – tas ir kaut kas sievišķīgs, neapzināts, regresīvs, atpakaļ (cilvēces pagātnē) velkošs. Nedrīkst tam padoties, jābūt vīrietim. Bet – vai tas iespējams?

Indriķis ir 9 gadus vecāks par Līzi. Tas nav maz. Bet tas stiprina patiesību, ka vecākajam jābūt stiprākajam, liek uzņemties šādu atbildību. Mūsu līdzšinējās hipotēzes ir likušas Indriķi Pumpuru saskatīt kā ievainotu un ievainojamu, neirotisku personību, kuram ir bijis jāpieliek lielas pūles, lai tiktu galā ar sevi, nerunājot nemaz par iespējamību atbalstīt citus.

Var jau būt, ka tas nav tā bijis. Un ka Līze ir varējusi izraudāt savas asaras pie vecākā un stiprākā vīra krūts. Un ka viņai nekas nav bijis jānoglabā un jāaprok un jānogremdē sevī. Varbūt. Viss var būt – ka dzimstot nākamajam bērnam – pāris gadus pēc pirmā nāves – viss jau ir sadzījis un Andrejs Pumpurs ir ticis uztverts kā pirmais bērns. Tāds, pirms kura neviens nav bijis un neviens nav gājis bojā.

Tomēr – ir liecības, ka pirmos sešus savas dzīves gadus nākamais dzejnieks ir pavadījis „zem mātes brunčiem”. Un tas šķiet ļoti ticami. Jo, pirmkārt, mēs atstājam spēkā varbūtību, ka Līze savu pirmā bērna zaudējuma sāpes varētu būt izdzīvojusi. Tomēr – ne tādā mērā, ka izzustu bailes zaudēt nākamo. Jo vienmēr taču iezagsies doma – un ja es būt darījusi citādāk... Varbūt viņš nebūtu miris! Dabiski, ka piedzimstot Andrejam, Līzei varētu būt bijusi pastiprināta vēlme viņu nosargāt.

Otrkārt, šo vēlmi noteikti pastiprināja briesmīgā realitāte – mira arī divi nākošie Līzes un Indriķa bērni. Tas ir tik saprotami – pieķerties pie tā,

kas vēl ir dzīvs, kad mirst, aiziet aizsaulē tādas mazas, mazītiņas, trauslas dvēselītes. Šī jau ir situācija, kad nevis bērns ieķeras mātes brunčos, bet māte pievelk viņu saviem brunčiem tuvāk. Lai justos drošāk, lai nomierinātos, lai aizmirstos. Lai atgrieztos ārējā realitātē no savu iekšējo pārdzīvojumu mutuļainajiem atvāriem. Lai izdzīvotu. Lai spētu iet tālāk.

Un treškārt. Savu māsu Anni, kas dzimst piecus gadus pēc viņa un izdzīvo, Andrejs lāgā neatceras, nepiemin, nepieķeras tai. Spriežot pēc tā, ka arī citi kaut kā viņu nav ievērojuši, ka viņai nav bijuši bērni un ka viņas vīrs vēsturē ir iegājis tikai ar uzvārdu – Pazars – Anne ir bijis neievērots, nenasildīts bērns, kuram māte ir baidījies pieķerties, jo – ja nu viņš mirst? Ja nu atkal ir jāsāp? Ja nu atkal ir jāstaigā šie zaudējuma pārdzīvojumu iekšējie, mātišķie tīreļi, kuros nav cerības, nav līdzjūtības, nav palīdzības. Ir tikai akla dzīvotgriba. Varbūt pat ne tā. Tikai dzīvotnepieciešamība. Nomirt nedrīkstēšana. Nedzīvot nespēšana.

Mirušie brāļi – tas ir svarīgs kopējs punkts divu latviešu rakstnieku biogrāfijās, kuri izmantojuši Lācplēša tēlu. Pirmais – Pumpurs. Otrais – Rainis.

Kas varēja notikt ar Andreju šajā laikā? Apķeršanās mātei ap ceļgaliem, pabāžot galvu zem brunčiem – gan lai glābtos no savām bailēm nomirt, gan – un tas jau ir jaunā vīrieša – varoņa un bruņinieka stilā – lai nomierinātu, pasargātu māti no sāpēm, kas viņu (māti!) piemeklējušas.

Par iespēju nejust

Šī iespēja – nejust, šķiet vilinoša tad, kad jūtas ir tik intensīvas, ka „vai sirds no sāpēm lūzt”. Un cilvēki to arī izmanto – iespēju izslēgt jūtas, noglabāt tās sevī dziļi, dziļi. Tās, kuras radušās spēcīgu traumatisku iespaidu rezultātā. Sevišķi, ja šī traumatizācija ir bijusi ilgstoša. Piemēram, prostitūtas iemācās nejust. Un iemācās spēlēt ar to, ko vajag un ko nevajag just. Vai arī cits piemērs – karš. Ne otrs pasaules karš, ne Vjetnama un Afganistāna vēl nav beigušies. Manā kabinetā un ne tikai tā upuri un viņu bērni turpina strādāt ar traumām, kas tajos gūtas.

Taču – tas notiek pēc kara. Toties kara laikā daudzi neko nejut. Tajā skaitā bailes no nāves vai nedrošību par dzīvi pēc kara. Samazinās psihiskā saslimstība gan ar neirozēm, gan psihozēm. Valstis un armijas darbojas kā nejūtīgas, mērķtiecīgas mašīnas.

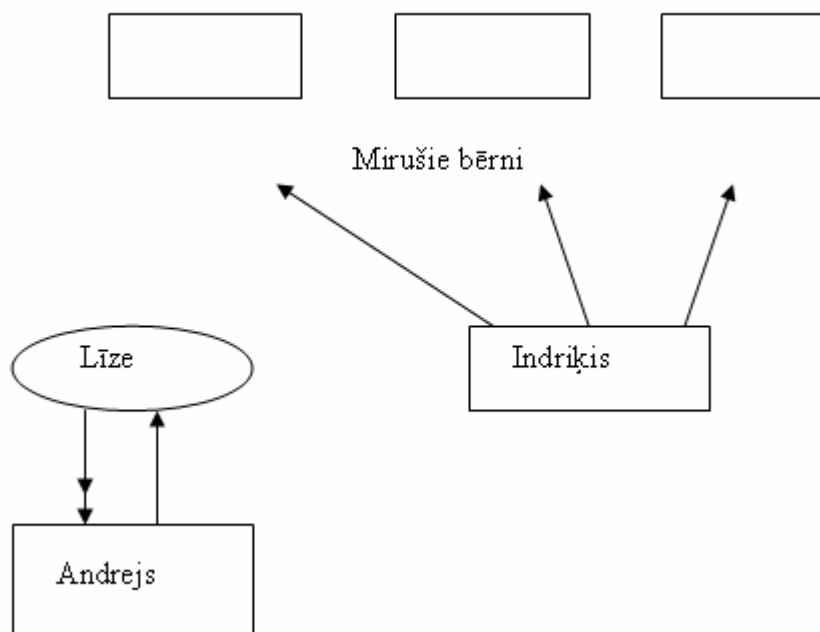
Bet tas nevar turpināties bezgalīgi, jo psihe jau visu ir reģistrējusi. Zaudējumi un traumas paslēptas „krātuvēs”, kuras atveras naktīs pēc kara. Sapņi – nereti tā saukto „murgu” veidā, uzmācīgas atmiņas, satiekoties ar kara biedriem, kuras īpaši provocē izdzertais alkohols. Taču pats galvenais – uzvedība, kuru vada nevis apziņa un saprāts, bet gan psihē nogremdētie jūtu akači un zaudējumu dzeloņdrāšu cilpas. Cilvēks neapzināti kaut ko dara, lai

izpaustu uz āru nogremdētos traumu blākus, kas faktiski ir arī vienīgais veids, kā tos izdzīvot un ārstēt.

Bet vai šī neapzinātā pašārstēšana ir konsekventa un nenonāk konfliktā ar cilvēka sociālo vidi un dzīves nepieciešamībām? Ja tā ir neapzināta, tad parasti nonāk, jo ir akla. Ir jāpieliek darbs un labi viss jāizdomā, lai sevi atveseļotu apzinātā veidā, psihiski. Nevis darot to neapzinātā un nekontrolētā darbībā, kas nereti atgādina traumas gūšanas apstākļus, respektīvi, mūsu apskatītajā piemērā – karu.

Šī garā atkāpe mums bija nepieciešama, lai padomātu par svarīgo jautājumu – kā Andreja Pumpura vecāki strādāja ar saviem bērnu zaudējumiem? Vai viņi tos izjuta, par tiem raudāja un runāja? Vai arī noliedza ar tiem saistītās jūtas, mēģinot iegalvot sev - „kas bijis bijis”?

Atbildei uz šo jautājumu nav nozīmes no cita jautājuma viedokļa – vai Andrejs izjuta šīs vecāku traumas kā to uzvedības izpausmes? Neapšaubāmi, ka izjuta, un „augšana mammai zem brunčiem” varētu būt viens no šādas uzvedības piemēriem. Taču no cita jautājuma viedokļa – vai vecāku darbs ar saviem zaudējumiem iedrošināja un iemācīja jauno Andreju strādāt ar savā dzīvē vēl tikai piedzīvojamajiem caurkritieniem – ir ļoti svarīgi, vai Indriķis un Līze apzināti darbojās, lai pārdzīvotu savu bērnu nāves. Mana hipotēze atbildei uz šo jautājumu grafiski varētu būt attēlojama šādi.

Kā redzams attēlā, Andrejs ir nokļuvis ļoti tuvu mātei, kura tādā veidā glābjas no savām sāpēm. Bet tēvs šajā pāri izrādās lieks, kas nozīmē arī to, ka vienatnē ar mirušajiem. Priekš Andreja šāds izkārtojums nozīmēja

izteiktu sievišķīgās pasaules dominēšanu pār attālināto vīrišķīgo pasauli, kuras likumus tādēļ viņam būs jāturpina mācīties visu mūžu.

Protams, šī ir tikai hipotēze. Tomēr vienlaicīgi - tas nav „tikai”. Sistēmiskajā ģimenes psihoterapijā darbs ar hipotēzi tiek atzīts kā metode. Tātad – vispirms izveidot hipotēzi un pēc tam lūkoties, vai klientu turpmākajā dzīvē tā apstiprinās, vai arī nē. Un tieši to mēs darām šeit.

Manā ārsta praksē ne tik reti ir gadījumi, kad bērnu slimība vai nāve atsvešina vecākus, izveido starp tiem it kā sienu. Un nemaz tik reti negadās, ka tas noved pie šķiršanās. Kaut kas līdzīgs varētu būt noticis arī starp Līzi un Indriķi. Notikumi šādi attīstās arī tādēļ, ka jebkuras mātes mātišķi instinktīvā darbības stratēģija vienmēr ir vērsta pirmkārt uz fizisku bērnu un ģimenes izdzīvošanu. Tādēļ tā vienmēr glābs to, kas vēl ir glābjams. Turklāt mātes interese par vīru – vīrieti šajos gadījumos mēdz samazināties proporcionāli intereses pieaugumam par bērnu. Turklāt – ja šis bērns ir vīriešu dzimuma, tad kā magnēts starp tiem darbojas arī tā sauktās edipālās jūtas.

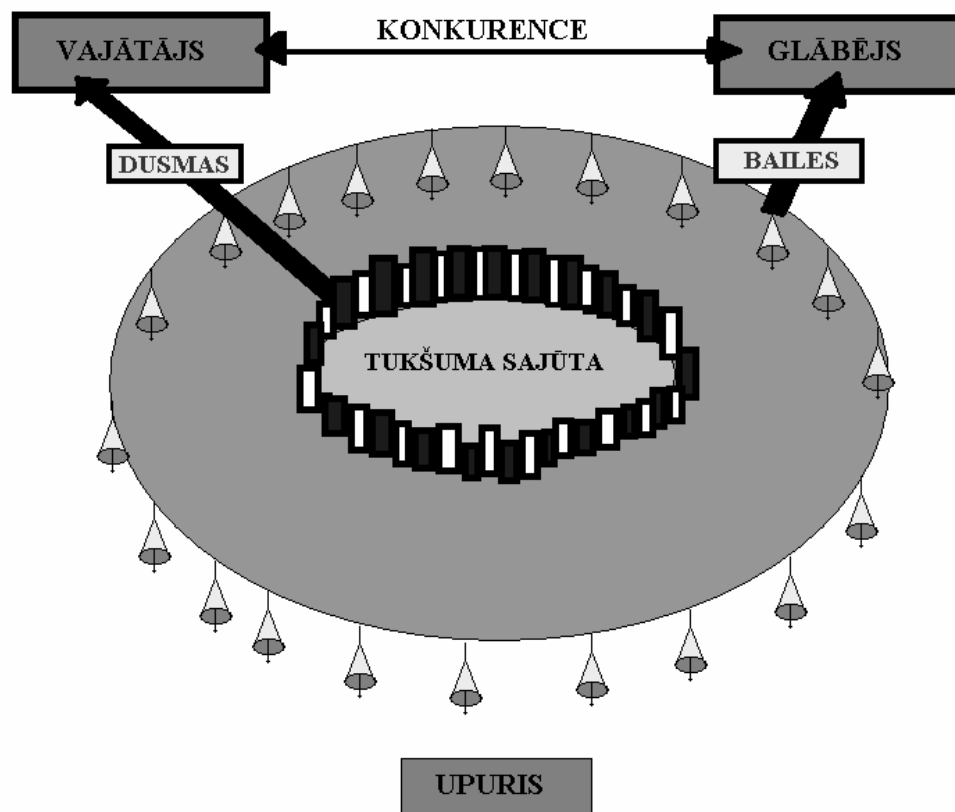
Kas varēja notikt ar Indriķi šajā situācijā? Neaizmirsīsim, ka viņš kopš pusaudža gadiem bija kļuvis bārenis. Tas varēja pastiprināt atraidījuma jūtas attiecībā pret sievu, liekot tam gremdēties veļu pasaulē, kur viņam tik jaunos gados jau ir tik daudzi tuvinieki aizceļojuši. Šāda tēva orientācija gadu gaitā nevar neietekmēt dēlu. Un to mēs vēl redzēsim Andreja Pumpura dzīvē.

Par drāmas trīsstūri

Kā jau par to esmu rakstījis iepriekš („Bendes meitiņa un viņas tēvs”), zaudējums subjektīvi, iekšēji izpaužas kā komplicēts emocionāls afekts, kurā kā vadošās ir jāizdala:

- 1) tukšuma sajūta;
- 2) bailes;

3) dusmas.

Tukšuma sajūtas ir tieši proporcionālas zaudējuma subjektīvajam (!!!) lielumam cilvēka dzīvē. To samazināšanās savukārt atspoguļo atveseļošanās dinamiku. Lai tās labāk stādītos priekšā, var izmantot mehānisku modeli – zaudējumu kā „no sirds izrautu gabalu”, kura vietā paliek tukšums. Atveseļošanās uzdevums tad ir šo tukšumu aizpildīt.

Zaudējumi var tikt sadziedēti attiecībās, un dabiskais, neprofesionāli psihoterapeitiskais šī darba veids ir jūtu projicēšana – iznešana ārpus sevis un attiecināšana uz citiem. Tā, lai izzustu augstāk minētās bailes, ir nepieciešams izveidot stāstu par to, no kā jābaidās, vai kurš „ir vainīgs” pie notikušā, vai arī „kam būtu bijis jānotiek, lai nenotiktu tas, kas notika”. Un vēl ir jāizveido stāsts par to, kas darbojas pret bailēm, glābj, dod drošību.

Tieši tāpat ir ar dusmām. Vajag kādu gana stipru – parasti – cilvēku, kas spētu uzņemt uz sevi un izturēt dusmas, kuras „producē” zaudētājs. Un šajā stāstā parasti iekļaujas mīts, ka dusmas nāk no ārpusēs, ka tās ir atnesis tas, uz ko zaudētājs dusmojas. Svarīgi šeit ir pamanīt šo „kļūdu”, gan arī tās funkciju – iespēju projicēt, iespēju savas dusmas uz kādu izgāzt.

Cilvēkam zaudējumā visa pasaule kļūst balti melna – tajā visi ir vai nu „savējie” vai „svešie”, „glābēji” vai „vajātāji”, „labie” vai „ļaunie”. Taču tas nav nekas objektīvs – pasaule no mūsu jūtām nemainās, toties mainās tas, kā

mēs šo pasauli redzam. Taču cilvēks, kurš neatzīst sevi par zaudējušu, vai arī neapzinās zaudējuma subjektīvo raksturu, ir ieinteresēts šo baltmelnību uztvert kā objektīvu parādību.

Mana hipotēze par to, kā Pumpuru ģimene pārdzīvoja savu bērnu zaudējumu, kura ir attēlota zīmējumā pie iepriekšējā stāsta, nosaka, ka Līze, visticamāk savu drošību meklēja pie dēla, bet dusmas gan uzticēja, gan izgāza uz vīru. Tādējādi viņa izveidoja drāmas trīsstūri, kas kalpoja par **ceļa rādītāju un karti** viņas dēlam visā tā mūžā. Un tajā viņa pati bija Upuris, dēlam piešķirot Glābēja, tātad – Varoņa, bet vīram – Vajātāja lomas. Tieši šeit Andrejs dabū savu godpilno uzdevumu – glābt māti. Un tas neļauj viņam ieraudzīt, ka šāds lomu sadalījums neatspoguļo kādu objektīvu realitāti, respektīvi, nepastāv pats par sevi. Drāmai, kurā šīs lomas tiek izspēlētas, ir tikai viens – subjektīvais mērķis – atvaseļot Līzi no viņas bērnu zaudējuma traumas. Taču Andrejam dāvātā komplimentējošā Glābēja loma ir tik godpilna, ka viņš ir ļoti ieinteresēts neredzēt drāmas subjektīvo raksturu, piešķirot tam objektīvu jēgu.

Vajātāja loma, kuru dabū Indriķis, ir daudz grūtāka, jo tās funkcija Līzes drāmā ir – atbrīvot viņu no zaudējuma dusmām. Taču tas netiek pamanīts un tas ir tipiski. Taču notiek kas cits tikpat tipisks – tiek izveidots objektīvi nepastāvošs konflikts starp tēvu un dēlu, dēlam dodot priekšrocības.

Taču – bērnus zaudēja arī tēvs – Indriķis. Arī viņam tas bija kaut kā jāpārdzīvo. Vīrieši parasti šos pārdzīvojumus nerāda, slēpj, kas sievietēm nereti liek domāt, ka viņi neko nejūt vispār. Kurpretī sievietes tos rāda, tādēļ rodas iespaids, ka sievišķais drāmas trīsstūris pareizāk parāda **ceļu**, pa kuru jāvirzās.

Vīrietis – šajā gadījumā Indriķis, paliek viens ar savu **uzdevumu** – pārdzīvot zaudējumu un atvaseļoties no tā. Un vēl viņš paliek arī ar sievas piešķirto Vajātāja lomu.

Mana domāšana balstās uz pārliecību, ka **uzdevumu savai dzīvei mēs dabūjam no sava dzimuma vecāka, bet ceļu, pa kuru ejot, šis uzdevums ir jārisina – no pretējā dzimuma vecāka.** Uz Andreju Pumpuru šis likums, manuprāt, attiecas pilnībā – viņš visu mūžu centās būt Varonis, Glābējs, lai novērstu zaudējumus un uzvarētu. Par to liecina gan viņa dzīve, gan daiļrade. Tātad – viņš ir risinājis mantojumā saņemtus jautājumus, apstiprinot arī citu likumu – ka šo dzīvi mēs nesaņemam mantojumā no saviem vecākiem, bet gan aizņemamies no bērniem. Jo izglābjot vecākus, mēs izglābjam bērnus.

Bet kā tad ir ar Andreja paša dzīvi? Un ar viņa divu izdzīvojušo māsu dzīvi? Par Anni jau mēs runājam – acīmredzot viņa ir bijusi ļoti, ļoti vientuļa un visu aizmirsta, ne pie viena nepiesaistīta, vienmēr salstoša un vienmēr brāļa neievērota. Kas attiecas uz 19 gadus par Andreju vēlāk dzimušo Elīzi - smagie pārdzīvojumi jau ir aiz muguras un ģimene var pret viņu attiekties kā

pret bērnu pašu pret sevi, nevis tikai kā pret aktieri – lomu izpildītāju savu vecāku drāmās.

Sestais stāsts – par šķēršļiem izglītībā

Andrejam ir bijusi ļoti gaiša galva un ļoti patīcis mācīties. Divarpus gadus ilgās mācības draudzes skolā viņš beidz kā pirmais skolēns. Skola viņam faktiski ir kā turpinājums tam, ko viņam ir mācījusi gan māte Līze, gan Mīļā māte – Ede Plūme. Tur ir gan lasīt un rakstītprašana, gan tautas dziesmas, teikas un pasakas, gan dabas norišu vērojumi un skaidrojumi. Tātad – sievišķi-mātišķā pasaule.

Tomēr tad, kad skola ir pabeigta, cerības mācīties tālāk sagrūst saskarsmē ar vīrišķās pasaules realitāti. Tēvs tikko parādu dēļ ir pametis Dīriķus un pārcēlies uz Kraukām. Viņš, protams, nespēj apmaksāt dēla tālākās mācības Jaunjelgavas apriņķa skolā. Un mācītājs Krons (kas par uzvārdu! – kā no grieķu mitoloģijas cēlies un paša patriarhāta dibinātāja iedibināts), pie kura jaunais censonis griežas pēc padoma, šokē viņu galīgi, nosaucot summas, kuras mācītājs maksā par savu dēlu izglītošanu Tērbatā. Tie ir tūkstoši rubļu gadā....

Nauda vienmēr bijusi tāds kā vīrišķās potences mērs un tās nu Pumpuru vīrieškārtas daļai izrādas par maz, lai virzītu tālāk savu uzlecošo zvaigzni. Protams, kāds var teikt – bet tolaik tak vēl nevienam latvietim nebija tādas rocības, lai varētu sapņot par dēliem – studentiem.

Tā jau var gan teikt, bet īsti taisnība tā nebūs. Kā piemēru šeit var minēt Ērgļu draudzes Vējavas Lielā krogā dzimušo Bernhardu Dīriķi, kura tēvs nomāja kādu muižiņu Vecsērpils tuvumā, spējot aizvirzīt dēlu līdz Pēterburgas skolotāju institūta diplomam. Bernhards gan dzima, gan mira tieši desmit gadus pirms Andreja... Un tieši viņa dzīvoklī Rīgā vienīgo reizi dzīvē satikās cara virsnieks Andrejs Pumpurs un par viņu 24 gadus jaunākais ģimnāzists Jānis Pliekšāns, kura tēvs arī savā laikā spēja nomāt gan krogu, gan muižiņas un kurš tagad irēja istabu pie „Baltijas Vēstneša” redaktora.

Tātad – vīrišķā spēka izrādījās par maz, lai Andrejs tiktu tālāk. Tā vietā nāk lauka darbi un – mācības pie tēva viņa mīļajā vīndeģa darbā, ar kuru abi aizklīst pat līdz Lietuvai, taču arī tur laime viņiem nesmaida. Kā lai te neienāk prātā – eh, ja toreiz nebūtu pazaudēti Leimaņi...

Par mīlu, vainas sajūtām un ārprātu

Tomēr galīgs vārgulis Andreja tēvs nav bijis. Tieši viņš ir panācis, ka dēls tiek muižā pie mērnika mācekļa vietas. Un šeit viņš piedzīvo savu pirmo mīlestību. Tas ir pierādīts fakts, tāpat kā tas, ka viņš ir gribējis meiteni precēt. Neapšaubāmi ir arī tas, ka līgava sajukusi prātā. Īsti gan nav pierādāms, ka šī prātā sajukšana notikusi neilgu laiku pēc tam, kad meitene

nozagusi tēvam 30 rubļus, iedevusi tos Pumpuram, bet tas nav varējis naudu atdot.

Šī hipotēze tomēr izklausās diezgan ticama, jo ne Indriķis, ne, kā tas pierādīsies arī vēlāk – Andrejs naudu pietaupīt un labi izmantot neprot. Tomēr, šķiet abiem nav svešs zaudējumu mazvērtības sajūtās sakņots lepņības un tukšas dižošanās gars, kas spēj dot mātīgo sajūtu, ka tu jau esi tas, kas gribētu būt – bagāts, ietekmīgs un stiprs. Varētu būt, ka šie 30 rubļi Andrejam ir aizgājuši, lai šo jaunībā tik ļoti vēlamu kompensāciju „nopirktu”. Bet – tā kā līgava sajūka prātā, rezultāts varēja būt tikai otrāds – milzīgas vainas izjūtas un kauns, pastiprinoties nevīrišķības un mazvērtīguma ietekmei.

No otras puses – meitenes ārprāts varētu tik uztverts arī kā emocionāla maksimizācija stāvoklim, kurā varētu būt bijusi Andreja māte Līze pēc savu 3 bērnu nāves. Ja tā, tad nākamais dzejnieks saņem signālu no pašas dzīves – „tu nepildi tēva doto uzdevumu mazināt zaudējumus un mātes norādītajā ceļā glābšanas vietā radi arvien jaunas ciešanas un jaunus upurus!” Kastrējoši. Īpaši ja tas nav ticis izteikts vārdos un saprasts. Un tā tas droši vien ir noticis. Tas būtu varējis radīt neurozi ar seksuālu baiļu nokrāsu – mīlestība pret sievieti noved pie milzīgiem pārdzīvojumiem un pie ārprāta...

Vai tik ne tādēļ, lai tiktu prom no šiem pārdzīvojumiem, Andrejs Pumpurs nepaliek Rembates muižā barona noteiktos 10 mērnieka mācekļa gadus? Un vai tik ne tā dēļ viņam ir jādodas prom - uz Piebalgu.

Par mērniekiem, to reputāciju un Andreja kārtējām mazvērtības sajūtām.

Piebalga tajā laikā, kad tur ierodas Andrejs Pumpurs – 1866. gadā – ir pašā sava gaišuma zenītā. Izcilu vīru plejāde ir jau radusies šajos pakalnos un tikpat izcili vēl radīsies. Piebalga ir pilnīgi atšķirīga no Lielvārdes, Rembates un Lieljumpravas. Šeit valda izglītības, sasniegumu un attīstības gars, kas simbolizē prātu, apziņu un vīrišķo, kurpretī viņa dzimtenē dominēja folklorā, daba, ticējumi – sievišķais.

Tas, protams, ir atsevišķas sarunas vērts – spriest par to, kas noteica šo Piebalgas fenomenu. Šodien man liekas, ka ne tā mazākā nozīme būs bijusi hernhūtiešu kustībai – brāļu draudzēm un saiešanas namiem. Vidzemē šī kustība sākās 18. gadsimta trīsdesmitajos gados caur Valmiermuižas muižniekiem. Var teikt, un tas nebūs pārspīlēts, ka tikai caur hernhūtismu latvieši iepazīst (tikai) 17. gadsimta beigās iztulkoto Bībeli un kristietību. Līdz tam tā ir bijusi vāciešu padarīšana. Baznīca ir bijusi svarīga autoritāte un civiltiesisku procedūru norises vieta, bet ne garīgas iedvesmas, vai iekšējas sakārtošanās veicināšanas avots. Hernhūtieši latviešiem atnes tieši

šādu kristietību – garīgu, komunikatīvu, iedvesmojošu, izskaidrojošu, apzināšanos veicinošu.

Plaši zināms ir fakts, ka tur, kur bija nostiprinājušies hernhūtieši, tika ievākta maza folkloras raža un otrādi – kur viņu nebija, tautas dziesmas un pasakas gāja no mutes mutē un varēja tikt viegli pierakstītas. Tas viegli var rādīt hernhūtiešus kā kādu prettautisku spēku, kuri cīnās pret latvisko un nicina mūsu tautas tradīcijas. Tomēr tas nebūs pareizi. Hernhūtieši kā jau visi kristieši balstās uz dziļi arhetipisko, bet ved uz apzināmo. Var teikt, ka viņi nes gaismu, bet gaisma ir radīšanas, tapšanas un apziņas simbols.

Andrejam Pumpuram tas varēja būt pamatīgs kultūršoks – nokļūt šādā vidē. Taču no otras puses – tā bija dieva dāvana, un tā iezīmē arī cilvēka normālas attīstības virzienu – no zemapziņas uz apziņu, no folkloras uz literatūru, no jūtām uz prātu un, jā – arī no sievišķā uz vīrišķo. Analizējot līdz mūsu dienām nonākušos faktus par Pumpura reakcijām uz šo šoku, rodas iespaids, ka viņam nav bijis viegli pieņemt jaunos emocionālās un garīgās eksistēšanas nosacījumus.

Būtībā ir divas liecību grupas par Pumpuru no šiem laikiem. Viena – kas raksturo Andreju kā jaunekli „ar gaiši dzelteniem matiem, bālu seju un lielām sapņainām acīm” (Edes Gobas atmiņas), kurš kompānijā vienmēr ir iznesīgs, asprātīgs un jautrs. Kas spīd ar dzejas un folkloras zināšanu kompilācijām un kas vienmēr izjūt atbildību par sanākušās kompānijas labo noskaņojumu. Uz nedaudz vēlāku periodu – droši vien ap pirmo dziesmusvētku laiku 1873. gadā attiecas Ādolfa Alunāna raksturojums: „Pumpurs bij savā laikā reti skaists cilvēks. Galvu drusku pašapzinīgi pacēlis gaisā, virsmiesas pastiepdams uz priekšu, - tā viņš mēdza staigāt, un tas viņam deva drusku varonisku izskatu, pie kam, zināms, maz piepasēja viņa mīlīgs, smaidu bagāts vaigs skaisti zilām acīm, iz kurām labsirdība un līksmība spulgot spulgoja. Ja vēl pieminu, ka Pumpurs ir gaiši dzelteniem matiem un staltu, garu un kuplu bārzdu, tad viņa portreja ir gatava.”

Taču otra liecību grupa vedina uztvert dzejnieku kā uzdzīvotāju un pat ākstu, kurš mētājas kādā no trijiem Vecpiebalgas krogiem. Un ka skaņas, kas nāk no tuvējās kapsētas, kad ir jau satumsis, noteikti ir kaut kā saistītas ar Andreju Pumpuru. Meiteņu spiedzieni, dziesmas, skaļi izsaucieni – piebaldzēniem tas viss, gluži dabiski, nešķiet īsti piedienīgi. Tas jau rāda Andreju tādu, kas līdzīgs Blaumaņa Edgaram „Purva bridējā”.

Pumpurs ir saistīts ar mērnieku kliķi. Un, lai gan viņš tiek saukts arī par „godīgo mērnieka jaunkungu” – tādu, kas neņem kukuļus, tātad nav korumpēts un neslīcina sirdsapziņas ēdas brandvīnā, tomēr no kolektīvās atbildības par šiem procesiem viņš aiziet nespēj. Viņš tiek pielīdzināts pārējiem mērniekiem, arī viņa priekšniekam Beķerim, ar kuru viņam ir principiāls strīds, kā rezultātā Pumpuram ir jāaiziet no Piebalgas uz Skujeni un Jumurdu.

Sākot interesēties par Andreju Pumpuru, man šķita apsverama hipotēze, ka viņš varēja būt bijis alkoholatkarīgais. Tai par labu liecināja gan tēva Indriķa vīndēģa amats un abu kopīgie piedzīvojumi tajā, gan daudzie vīrišķīgie zaudējumi Pumpura dzimtā, gan viņa īpašās attiecības ar māti, gan neapšaubāmās mazvērtības sajūtas, ko Pumpurs izjuta jau sākot no saviem pusaudža gadiem, atduroties pret neiespējamību turpināt izglītību. Šīs te „piedzimšanas atpakaļ” nepieciešamība neapšaubāmi ir bijusi ļoti stipra. Taču ir bijusi arī cita ļoti stipra tieksme – attīstības nepieciešamība. Un tā ir nēmusi virsroku pār atkarīgajām vajadzībām, to apliecina tālākie notikumi.

Reizēm tiek jautāts, kāpēc „Mērnieku laikus” neuzrakstīja Andrejs Pumpurs, bet gan brāļi Kaudzītes? Varbūt tādēļ, ka Pumpurs nevarēja būt vērotājs šajos procesos, kā abi nabaga skolotāji – Reinim 1867. gadā bija 28, bet Matīsam – 19 gadi. Pumpurs bija emocionāli „iekšā” visa tajā mērnieku padarīšanā „līdz matu galiem”.

Un vēl viens ļoti būtisks Pumpuru un viņa atšķirīgumu no Piebalgas elites, uz kuru viņš, protams, pretendēja, raksturojošs aspekts ir izglītība. Divarpusgadi draudzesskolā, kā tas ir Pumpuram, Piebalgā nav „rādītājs”. Šāda izglītība tur ir simtiem. Bet vēl taču ir skolotāju semināru beidzēji, ģimnāzisti, studenti un pat izstudēti latvieši!

Pumpurs uz Piebalgu atnāk iedragāts, savu un savu vecāku traumu iespaidots. Skaidrs, ka viņam neapzināti gribas gan atveseļoties, gan revanšēties, gan triumfēt. Lai to izdarītu, viņam ir jāsaņem šeit kā savējam un tad viņa dabiskās spējas varētu izpausties visā pilnībā. Taču tā nenotiek. Viņš ir *autsaidieris*. Objektīvajā pasaulē viņš dabū tieši tādu pašu lomu, kāds jūtas iekšēji. Viss varētu šķist pilnīgi bezcerīgi, ja ne jaunība un mīla!

Par neatbrīvoto un neiegūto princesi

Īpaša personība Piebalgā ir ir Andžs Rātminders. 1867. gadā, kad tur ierodas Andrejs Pumpurs, viņam jau ir 62 gadi. No 19 gadu vecuma viņš ir Piebalgas draudzes skolas pārzinis. Viņš mirst 1887. gadā, uzstādot vēl nebijušu rekordu – 63 gadi kā skolotājam, izglītības organizatoram tādā tolaik tik izcilā novadā kā Piebalga. Stabilitāte, sīkstums, noturība, uzticība, izturība – šīs tik patriarhālās īpašības raksturo šo vīru. Viņš varbūt nav starp tiem, kas vienmēr ir visur un redzami, bet viņa klātbūtne ir samanāma visiem, kas spēj gan just, gan apzināties apstākļus tur un tolaik. Viņam neapšaubāmi pieder liela vara Piebalgā. Varētu teikt – garīgas autoritātes vara.

Andžam un viņa sievai Edei (Ede III), dzimušai Kornetei, ir 8 bērni, no kuriem izdzīvo tikai 6 meitas. Kas noticis ar 1843. gadā dzimušo Jāni un 1845. gadā dzimušo Andžu, nav zināms. Toties Andža Rātmindera 6 meitas, šķiet, ir bijušas īpaši izaicinājumi tuvējo un tālīno precinieku vidū. Starp viņa znotiem ir tādas izcilības kā Pēteris Gailītis, lauksaimnieks, Jānis Andžs

Jurjāns, ārsts – pirmais starp ārstiem, kas praktizēja tik tālu „laukos”. Vēl – komponists Pēteris Šancbergs un arī Antons Tullijs – Drustu draudzesskolas pārzinis, tātad kolēģis.

Kas attiecas uz Tulliju – viņš pretendēja uz priekšpēdējās Andža meitas – Līzes – roku, bet dabūja „tikai” jaunāko – Karlīni. Kas tad ir šī Līze, dažreiz lepni saukta arī par Elīzi?

Līze Rātmindere – vesela leģenda Piebalgā un ne tikai tur. Jānis Polis man stāsta, ka Konstantīns Karulis ir fiksējis 42 rakstiskus viņas bildinājumus!!! Gan jau vēl mūsu rakstnieki smelsies iedvesmu šajā tēlā – viņa ir patiesi to vērtā.

Taču iedomāsimies, kas notiek ar jaunu meiteni, kad viņa saņem šitādu sirds un rokas piedāvājumu čupu! Vai ir iespējams saglabāt kādu orientāciju „pašai uz sevi”? Vai arī visa emocionālā enerģija tiek pārnesta tikai uz „attiecībām”? Ticamāk ka tā, un tas ļauj mums prezumēt, ka, visticamāk, Līze Rātmindere nav bijusi spējīga sajūst, ko viņai nozīmē katrs no šiem četrdesmit diviem.

Protams, ir arī cita hipotēze, ne mazāk spēcīga. Ka viņa ir bijusi tik lielā mērā uz savu tēvu, viņa vērtībām un viņa iespējamo viedokli orientēta, ka nespējusi atrast savējo. Man ļoti gribētos noticēt šai hipotēzei, kas tā apliecina ne tikai tēva varu, bet arī autoritāti, tomēr kaut kā neizdodas. Līze bija piektā no sešām meitām un pat ja viņa bija visskaistākā, visgudrākā, vismuzikālākā – tik līdzsvarotam, pieaugušam un prātīgam tēvam kā Andžam Rātminderam būtu bijis jābūt vienlīdz nomodā par visām sešām savām meitiņām.

Tomēr nav zināms, kā tas ir bijis, no Līzes pašas viedokļa raugoties. Tas, ka viņa īsti nespēja izvēlēties, palika „vecās meitās” un 46 gadu vecumā (pēc tēva nāves) apprecējās ar Matīsu Kaudzīti, liek mums domāt, ka tēva subjektīvā – vērtību - vara pār Līzi ir bijusi gana liela.

Tomēr stāsts ir arī par ko citu. Par to, ka arī Andrejs Pumpurs ir viens no četrdesmit diviem. Viens no atraidītajiem. Kādi tad ir atraidījuma iemesli? Kādēļ gan Andžs Rātminders negribēja Andreju Pumpuru sev par znotu? Man šķiet, ka šie iemesli būtu jāsakārto šādā secībā: pirmkārt, „pavieglā” reputācija; otrkārt, izglītības trūkums, un treškārt – nabadzība. Apkopojot – Pumpurs Rātminderu tēva acīs nav pietiekoši patriarhāls, pietiekoši kristīgs, pietiekoši vīrišķi – tēvišķs.

Atkal zaudējums, atkal tas pats. Tomēr – izjūtot Andreja raksturu, šķiet neiespējami, ka viņš varētu nebūt gribējis iegūt Elīzi – savu Līzi II (Līze I – viņa māte). Tas taču ir kā pasakā – karaļa meita un iespēja iegūt gan to, gan pusi karaļvalsts! Tas, kurš ir jau tik daudz zaudējis, nevar nevēlēties cīnīties tikai tādēļ, ka varētu zaudēt vēlreiz. Jo zaudēt viņš ir pieradis..

Taču ir arī gandarījums, pat triumfs. Savās kāzās ar Edi Gobu, dzejnieks dejo galvenokārt ar Elīzi. Tas norāda gan uz Andreja jūtām, gan uz

haosu un pretrunām Elīzes dvēselē. Laikam tās ir bijušas vairāk atvadas, kā kaut kā jauna sākums. Un Andreja māte šajās kāzās tiek nosēdināta tālu prom no dēla. Ko tas nozīmē? Vai Andreja zemās izcelsmes apliecināšana, īpaši salīdzinot ar bagātajiem Gobām, kuros viņš ir ieprecējies? Varbūt tas ir viņa attīstības – ceļa prom no mātes novērtējums? Bet varbūt tas parāda šo dipolu: neapzinātais – apzinātais, pagātne nākotne, sievišķais – vīrišķais, atkarība – attīstība?

Beidzot Andrejam ir ģimene

1875. gada 27. jūlijā Vecpiebalgā Andrejs Pumpurs salaulājas ar Edi Gobu. Par dzejnieku 11 gadus jaunākā sieva ir Ede IV viņa dzīvē, bet viņas māte – Līze III. Šķiet, sievasmātei ir bijusi neitrālāka attieksme pret meitas laulībām kā viņas vīram. Reinis Goba – bagāto Jaungaigalu māju saimnieks, dzirnavu un krogus rentnieks, zirgu pasta turētājs – ir kategoriski pret šīm laulībām. Tomēr meita acīmredzot ir bijusi ne tikai pa īstam iemīlējusies dzejniekā, bet arī daudz enerģiskāk iestājusies par šīm precībām. Un tas viņu atšķir no Elīzes Rātminderes.

Dabūt par sievu paša Gobas meitu – tā tomēr ir ievērojama vīrišķīga uzvara, turklāt tā noderēja arī kā skaudri sāpīgs, bet vīrišķīgi enerģisks punkts Andreja un Elīzes attiecībām. Tas, ka sievastēvs atsaka jebkuru materiālu atbalstu jaunajai ģimenei, šķiet tikai kā izaicinājums. Jo jaunajam vīram ir plānu pilna galva – viņš jau darbojas kā direktors Tomsona kaulu miltu fabrikā un viņam vēl būs kopējs biznesa projekts ar jau pieminēto Bernhardu Dīriķi – grāmatnīca Rīgā, Dzirnavu ielā.

Tomēr šiem pasākumiem ir līdzīgs liktenis kā visam praktiskajam, kam klāt ķeras Andrejs Pumpurs. Lepni jau izskatījās, kā viņš savulaik Jumurdas muižas pārvaldnieka amatā būdams, zirga mugurā iejāja Piebalgā. Tāpat lepmi skan direktora amats Tomsona fabrikā. Tomēr šo amatu viņš zaudē tāpat kā darbu Jumurdā. Šoreiz tādēļ, ka lepmi par fabriku sauktais šķūnis, kur neciešamā smirdoņā savas kapeikas pelna padsmi mazrunīgi un neapmierināti proletārieši, bankrotē. Tieši tas pats notiek ar Dzirnavu ielas grāmatnīcu.

Tolaik ģimenē jau ir nācis pasaulē Pumpuru pirmdzimtais – Artūrs Valdis. Taču iztikas līdzekļu vairs nav, tiek zaudēts arī lepmais, spožajās nākotnes cerībās iekārtotais dzīvoklis. Tā jau ir totāla vīrišķīga izgāšanās, zaudējums, kastrācija. Edei, lai tā būtu vismaz paēdusi un varētu pabarot mazo dēliņu, ir vien jāatgriežas tēva mājās, tādējādi netieši atzīstot, ka tēvam bijusi taisnība, kad tas liedza precēties ar šo "gaisa grābsli".

Par izmisumu un objektīviem izejas meklējumiem no tā karavīra karjerā

Pumpurs sagrābsta pēdējās kapeikas un dodas uz Maskavu. Viņam ir cerības, ka Krievijā, izmantojot Friča Brīvzemnieka palīdzību, viņš varētu dabūt kādu labu apmaksātu darbu. Bet kāpēc gan uz Krieviju, ja viņš tolaik pat krievu valodu lāgā neprot? Un vai gan Latvijā, kur strauji attīstījās latviešu uzņēmēju šķira, kuri Rīgā pirka, pārdeva un būvēja, nebija darba?

Acīmredzot Pumpura pašvērtība tobrīd bija tik dramatiski zema un zaudējumu izmisums tik skaudrs, ka viss ar dzimteni saistītais viņam bija kļuvis „melns” – uz to tika projicētas dusmas. Krievija viņam bija „balta” un tā viņam asociējās ar drošības sajūtu un glābšanu.

Vai ir nejaušība, ka Maskavā viņš nokļuva armijā, nevis kādā muižā par pārvaldnieku, kā bija sasapņojies? Armija, policija un cietums ir institūcijas, kuras ar savu strukturētību, organizētību un skaidras rītdienas garantijām ir ļoti noderīgi atbalsti tieši drošības sajūtu zaudējušajam. Tas, ka dzejnieks dodas nevis vienkārši dienestā, bet gatavs iesaistīties serbu – turku karā, netieši norāda gan uz izmisumu, bezizejas sajūtām, un tik lielām mazvērtīgām dusmām, kas neapstājas pat organizētas pašnāvības iespējas priekšā.

Tomēr liktenis ir labvēlīgs – karš izbeidzas, pirms vēl Pumpurs tajā ir iesaistījies un visas šī avantūras rezultātā viņš iegūst virsnieka profesiju, kas sniedz turpmāko drošību un iztikas garantijas viņam pašam un viņa ģimenei. Šī, iespējams, ir svarīgākā uzvara Andreja Pumpura dzīves praktiski - vīrišķajā daļā. Pateicoties tai, viņš atgūst savu ģimeni, kurā 1883. gadā pēc 7 gadu pārtraukuma atkal dzimst bērns – meita Alma Elza. Andrejam Pumpuram tolaik jau ir 42 gadi, tomēr vēl viņam dzims 4 bērni, un gluži tāpat kā viņa vecākiem kopējais bērnu skaits būs seši. Vēl līdzīgais būs tas, ka izdzīvos tikai divi jaunākie. Vecākie mirs no šodien viegli ārstējamām infekcijas slimībām – dizentērijas un tīfa. Kādēļ tā? Rodas iespaids, ka tiem „nebija spēka” dzīvot. Varbūt vecāku „mantojums” bija tik smags, ka cauri tam izlauzties neizdevās. Un ka šāds scenārijs atkārtojas divas paaudzes pēc kārtas.

Ja mēs no šāda viedokļa palūkojamies uz Andreju, kas taču arī bija viens no tiem, kam „bija jāmirst priekšlaicīgi”, savu dzīvi nepiepildījušam, tad mēs saprotam, cik, no vienas puses, kolosālu spēku ir prasījusi no viņa dzīve, un otrkārt, cik kolosāli daudz tā viņam ir bijis. Vairāk nekā četriem viņa vecākajiem bērniem un vairāk kā trīs mirušajiem brālīšiem un māsiņām.

No kurienes ir nācis šis spēks? No drošības, ko dod dzīvošana zem mātes brunčiem. Un no kurienes ceļas šie kolosālie šķēršļi izdzīvošanai. Arī no turienes. Kā gan tā? Par to mēs runāsim matriarhāta sakarā.

Šeit tik vien kā atbildēsim uz jautājumu – kādēļ izdzīvo jaunākie bērni? Acīmredzot tāpēc, ka viņu vecāki beidzot ir pieauguši – tādā nozīmē,

kā – spējīgi uztvert bērnus kā pašus par sevi, nevis projicēt uz tiem savas grūtības, iesaistot tos savos drāmas trīsstūros. Simboliski, ka visilgāk – 96 gadus nodzīvo vectēva vārdā nosauktais Indriķis. Tas it kā saka – kaut par divu paaudžu dzīvju cenu, bet Pumpuru ģimenes vīrišķīgo zaudējumu problēma ir atrisināta.

Par iekšējiem izejas meklējumiem un Lāčplēsi

Andreja Pumpura situāciju pēc aprakstītajām neveiksmēm ir ļoti būtiski atrisināt objektīvi, ar ko viņš veiksmīgi tiek galā. Taču tas vēl nav viss. Viņa grūtībām bija arī ļoti nopietns subjektīvs aspekts. To noteica gan viņa paša, gan viņa tēva un tēvatēva likteņu dotais uzdevums – pārdzīvot un atrisināt vīrišķīga zaudējuma izpausmes. Protams, viņš pats to nav apzinājies. Tieši tāpat viņš droši vien nav apzinājies, ka Lāčplēsis ir viņam ļoti personīgs darbs.

Tas, ka šis sacerējums tiek dēvēts par tautas eposu, no vienas puses, ir projekcija – „es nerunāju par savām, bet gan par tautas, vispārības, objektīvajām vajadzībām!” Tātad – viņš it kā neglābj sevi, bet gan dzimteni. Tā viņam šķiet.

No otras puses – neviens jau īpaši arī neprotē pret to, ka Lāčplēsis ir tautas eposs, turklāt radīts uz tautas pasaku bāzes. Tātad mēs varam teikt, ka Pumpurs pats kaut kādā ziņā ir „tipisks” latvietis. Un viņa drāma, viņa uzdevums, viņa ceļš lielā mērā ir arī latviešu tautas ceļš. Un varbūt šis ceļš stāsta par to, kā tiek zaudētas mājas. Un kas tik viss pēc tam nav jādara, lai tās atgūtu.

Taču atstāsim šos apgalvojumus, kas pagaidām vēl šķiet pārdroši un ne uz ko nebalstīti. Atgriezīsimies pie tiem tad, kad kādreiz analizēsim „Lāčplēša” simbolus un to attīstību. Šis – divpadsmitais stāsts ir par eposa ilgo tapšanu. Pumpurs nav vienīgais, kas 19. gadsimta trešajā ceturksnī runā par šāda darba nepieciešamību. Taču pie šā darba viņš ķeras tikai pēc dienesta uzsākšanas cara armijā, tātad 70-to gadu beigās – savas personiskās krīzes risināšanās laikā. Un pabeidz – 1887. gada otrajā pusē. Pārdošanā tas parādās 1888. gada jūnijā – vispārējo dziesmu svētku laikā.

Varbūt tā ir nejauša sakritība, bet 1887. gadā mirst Andžs Rātminders. Nez vai viņš spētu pieņemt sava noraidītā znota triumfu? Kopā ar faktu, ka viņa mīļā, nu jau turpat 40 gadus sasniegusi Līzīte tā arī joprojām ir viena un droši vien – nelaimīga. Taču varbūt arī tā, ka ja Andrejs būtu bijis kopā ar Līzi, „Lāčplēsis” nemaz nebūtu radīts! Varbūt tieši Andža mestais izaicinājums bija viens no iemesliem, kāpēc darbs tomēr tapa?

Varbūt nejauša ir arī cita sakarība. Visi Pumpura bērni, kuri dzima līdz „Lāčplēša” pabeigšanai, mira priekšlaicīgi, neprecējušies. Turklāt divi dēli – Teodors Andrejs un Aleksandrs – pilsonkara laikā, dienot armijā. No tīfa viens un no „pārgājiena grūtībām” otrs... Varbūt tas tādēļ, ka viņi dzima

vecākiem, kuri vēl nebija atrisinājuši savas galvenās personiskās problēmas un tādēļ „uzkrāva” tās bērniem?

Un vēl – pie eposa tika strādāts ilgi un ar pārtraukumiem. Bija brīži, kad darbs uz ilgu laiku tika atlikts malā, lai pēc tam atsāktos no jauna. Nevar būt, ka tas ir bijis laika trūkuma dēļ. Drīzāk tam ir bijuši personiski cēloņi – dzejnieks ir ticis uz priekšu tikai tad, kad pats sevī bija kaut ko atrisinājis.

Nobeiguma stāsts par Varoni..

Kā tad īsti ir Varoņa loma izpaužas Andreja Pumpura dzīvē? Viņš to dabū zem mātes brunčiem. Jo – tur tas ne tikai glābjas no savas nedrošības (kas īsti nemaz viņa paša nedrošība bija). Viņš tur ir arī tādēļ, lai iedrošinātu savu izmisušo māti un iemācītos tās sāpju stāstu.

Ar to es gribu vēlreiz apliecināt, ka attiecību inversija – situācija, kad bērni emocionāli rūpējas par vecākiem, nevis otrādi, tomēr nav jāuzskata tikai par ģimenes disfunkcionalitātes pierādījumu, kā es domāju agrāk – „līdz Neumanam”. Šī **attiecību inversija ir arī informatīvs kanāls, kas saista divas paaudzes. Un kas nosaka – izdzīvos tikai tas, kas izpildīs no senčiem mantotos uzdevumus – būs Varonis.**

Taču kas attiecas uz disfunkcionalitāti – to pierāda nevis attiecību inversijas mehānisms, bet gan tā intensitāte. Un ja tā ir ļoti izteikta, tad bērni ģimenē katrs dabū vienu no četrām lomām – Varoņa, Grēkāža, Klauna vai Klāt Neesošā. Ja tā nav, tad katram no bērniem ir iespējas piepildīt visas šīs lomas kā savas attīstības posmus.

Tātad nākamā pēc Varoņa ir Grēkāža loma! Arī par to kādu citu reizi. Šeit mums jāliek punkts – taču tikai pēc tam, kad esam apjēguši, kā Varoņa loma piepildās. Pēc visa padarītā Lāčplēsis cīņā ar Melno Bruņinieku iekrīt Daugavā. Un tas nenozīmē – mirst. Tas nozīmē – piepildās, lai uz skatuves varētu uznākt jauna loma – Grēkāzis... (Kristus

Literatūra.

J. Kalniņš „Andrejs Pumpurs”, Rīga, Latvijas Valsts izdevn. 1964

E. Noijmann „Proišožģeņije i razviķije sozņaņija” „Refl-buk”, „Vakler”
1998

J. Rudzītis „Andrejs Pumpurs” Rīga, Liesma, 1991.